ที่ระลึก

เนื่องในงานฌาปนกิจศพ

นางชัด ณ ระนอง

ณ เมรุวัดธาตุทอง

วันอังคารที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๒

ที่ระลึก

เนื่องในงานฌาปนกิจศพ

นาง ชัด ณ ระนอง

ณ เมรุวัดธาตุทอง

วันอังคารที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๒

นาง ชัด ณ ระนอง

อายุครบ ๘๒ ปี

ชาตะ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๔๐

มรณะ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๒

บุตรและธิดา

หลาน

เจ้าภาพขอกราบขอบพระคุณ พระอาจารย์ มหาบัว ญาณสมปนฺโน วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี เจ้าของหนังสือ ปัญญาธรรมเทศนาอบรมสมาธิ ไว้ในโอกาสนี้ด้วย

และขอขอบพระคุณทุกท่าน ที่กรุณาให้เกียรติมา รดน้ำศพ สวดพระอภิธรรม และฌาปนกิจศพ ในวันนี้ หากมีสิ่งใดบกพร่อง ขอได้โปรดประทานอภัยด้วย

ประวัติย่อ
นาง ชัด ณ ระนอง

นางชัด ณ ระนอง เป็นธิดาคนที่สองของ พระยาประดิพัทธภูบาล และคุณหญิง คลับ เกิดที่กรุงเทพฯ ตรงกับวันอังคารที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๔๐ มีพี่น้องร่วมบิดามารดา รวม ๑๐ คน คือ

๑. หม่อมเกื้อ สวัสดิกุล
๒. นางชัด ณ ระนอง
๓. นางกูลศรีสยามกิจ วิริยะศิริ
๔. นางน้อยปรามพลแสน อิศระเสนา
๕. นายโป๊ะ ณ ระนอง
๖. หม่อมคล้อง เกษมสันต์
๗. นายธิตินันท์ ณ ระนอง
๘. นายพจนา ณ ระนอง
๙. นายสัญชัย ณ ระนอง
๑๐. นายองอาจ ณ ระนอง

ได้ทำการสมรสกับ พันตรี จมื่นรณภพพิชิต (นายเตี่ยน ณ ระนอง เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๒ มีบุตรธิดาด้วยกัน ๘ คน คือ

๑. นางจิตรา ตันฑวณิช สมรสกับ นายกิติ ตันฑวณิช

๒. นายตาร ณ ระนอง สมรสกับ นางวนิดา อัศวนนท์

๓. นายกำธร ณ ระนอง สมรสกับ นางอรุณี บูรณสมภพ

๔. ด.ญ. รชัฎ ณ ระนอง (ถึงแก่กรรมเมื่อยังเยาว์)

๕ นายอำนาจ ณ ระนอง สมรสกับ นางปิยะ ชมภูเอี่ยม

๖ นางเฉิดฉัน ณ ระนอง สมรสกับ นายจก ณ ระนอง

๗ นางชยาศรี ภราดรชัย สมรสกับ นายวัฒนา ภราดรชัย

๘. นางสุชาดา บัณยวณิช สมรสกับ นายหริ บัณยวณิช

มีหลานทั้งหมด ๑๕ คน เหลน ๓ คน

ปกติคุณแม่เป็นคนแข็งแรงมีสุขภาพดี บั้นปลายชีวิตท่านได้หาความสุขในการท่องเที่ยวไปต่างประเทศ อยู่กับบ้านชอบนั่งรถยนต์ออกเที่ยวและรับประทานอาหารตอนเย็น ๆ เป็นประจำ ต่อมาประมาณปี ๒๕๑๒ คุณแม่เริ่มป่วยด้วยโรคหัวใจและเบาหวาน ต้องเข้ารักษาตัวในโรง

พยาบาลจุฬา ฯ ตามคำแนะนำของคุณหมอพึ่งใจ ฯ มา ระยะหลัง ๆ คุณแม่สุขภาพไม่สู้ดี ได้ไปนอนรักษาตัวที่โรงพยาบาลหลายครั้งจนแข็งแรงดีขึ้นก็กลับมาบ้าน เมื่อเดือนเมษายนนี้คุณแม่ได้ไปพักผ่อนที่หัวหิน และเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันก็อุบัติขึ้น คุณแม่หกล้มในห้องนอนของท่าน ลูกจึงได้นำตัวคุณแม่มากรุงเทพ ฯ และรักษาตัวที่ ร.พ. พร้อมมิตร โดยการผ่าตัดสะโพกซ้ายหัก หลังจากรับการผ่าตัดอาการคุณแม่ดีขึ้นเล็กน้อย ต่อมาท่านอ่อนเพลียและทรุดหนักเพราะรับประทานอาหารไม่ได้ และที่สำคัญคุณแม่มีโรคไตเข้ามาแทรก สุดความสามารถของหมอที่จะเยียวยาได้ สุดท้ายคุณแม่ได้สิ้นลมด้วยอาการสงบ เมื่อเวลา ๑๔.๒๐ น. วันจันทร์ที่ ๒๓ กรกฎาคม สิริรวมมายุได้ ๘๒ ปี ๑๐ เดือน ๒ วัน

อาลัยคุณแม่

ลูกต้องเสียใจอย่างสุดซึ้ง ที่ลูกต้องเสียคุณแม่ไปอย่างไม่มีวันกลับ คุณแม่เปรียบเสมือนร่มโพธิ์และเป็นที่พึ่งทางใจของลูก ครั้งสุดท้ายท่านได้ป่วยด้วยโรคไต และโรคชราที่โรงพยาบาลเป็นเวลานาน ลูก ๆ ได้ผลัดเปลี่ยนกันไปเฝ้าดูอาการท่านทุกวัน อาการป่วยของท่านไม่ดีขึ้นกลับทรุดหนักลงทุกทีเป็นที่น่าวิตก และท่านได้ถึงแก่กรรมด้วยอาการสงบท่ามกลางลูก ๆ หลาน ๆ ที่เฝ้าดูใจท่านเป็นครั้งสุดท้าย ยังความโศกเศร้ารันทดใจแก่ลูกตลอดจนทุกคนในครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง ขณะที่คุณแม่มีชีวิตอยู่ได้อุปการะเลี้ยงดู ให้การศึกษา และอบรมสั่งสอนให้ลูกประพฤติแต่สิ่งที่ดีงาม รู้จักพึ่งตนเอง มีความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ คุณแม่มีคุณธรรมสูง มีความเมตตากรุณาแก่บุตรหลานทุกคน ท่านเป็นผู้มัธยัสถ์ เข้มแข็งอดทนพระคุณท่านใหญ่หลวงนัก ซึ่งนับแต่นี้ไปลูกไม่มีหนทางตอบแทนได้ หากมีญาณวิธีใดขอคุณแม่จงรับทราบด้วย

ลูกทุกคนปฏิญาณว่า จะปฏิบัติตนตามที่คุณแม่สั่งสอน และรักษาชื่อเสียงวงศ์ ตระกูลไว้ตลอดไป

ในโอกาสฌาปนกิจศพอันเป็นวาระสุดท้ายนี้ ลูกขอตั้งจิตอธิษฐานขออานิสงส์บุญราศีในการบำเพ็ญกุศลรวมทั้งกุศลผลบุญที่คุณแม่ได้สร้างสมไว้ จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของท่าน ประสบความสุขสงบในสัมปรายภพตลอดชั่วนิรันดร เทอญ.

จาก ลูก ๆ

คำไว้อาลัย

คุณยายที่เคารพรักของหลาน ๆ

หลานทุกคนมีความเศร้าโศกเสียใจมาก สำหรับการจากไปอันไม่มีวันกลับคืนมาของคุณยาย ซึ่งเป็นที่เคารพรักของหลาน ๆ

เมื่อครั้งที่คุณยายยังมีชีวิตอยู่นั้น เคยบอกเราอยู่เสมอว่า ให้เป็นคนดี เชื่อฟัง ประพฤติในสิ่งที่ดีงาม ดังนั้นเมื่อเราทำสิ่งใดผิด คุณยายก็จะว่ากล่าวตักเตือน ที่ท่านทำไปเช่นนี้ก็เพราะความรัก ความเมตตา ต้องการอยากจะให้เราทุกคนเป็นคนดี มีความสุขต่อไปในอนาคต

หลานทราบดีว่าวันนี้ . . . วันที่คุณยายต้องจากหลานไปต้องมาถึง แต่หลานก็ไม่คิดเลยว่ามันจะรวดเร็วถึงเพียงนี้ คุณยายได้จากไปแล้ว . . . . จากทุกคนไปอย่างสงบ

ดังนั้น พวกเราขอตั้งจิตอธิษฐานอาราธนา คุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก จงนำดวงวิญญาณ ของคุณยายไปสู่สุคติในสัมปรายภพ เทอญ.

จาก หลาน ๆ

ปัญญาอบรมสมาธิ

ของ

พระอาจารย์ มหาบัว ญาณสมฺปนฺโน

วัดป่าบ้านตาด อุดรธานี

อารัมภกถา

ก่อนที่จะคิดแต่งหนังสือ "ปัญญาอบรมสมาธิ" เล่มนี้ขึ้น เพราะอาศัยความเมตตาจากท่านเจ้าคุณศรีวิศาลคุณ (ท่านมหาสำรอง) วัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน พระนคร ซึ่งพระคุณท่านองค์นี้เป็นผู้มีอัธยาศัยกว้างขวางและเผื่อแผ่โดยทางเมตตาแก่พุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปประจำนิสัยของท่าน ทั้งเป็นผู้สนิทสนมและเคยมีอุปการคุณแก่ข้าพเจ้ามาแล้วด้วย ได้ขอโดยความเป็นกันเอง ให้ข้าพเจ้าแต่งหนังสือเกี่ยวกับสมาธิภาวนา แต่อย่างไรก็ดี ขอเรียนให้ท่านผู้อ่านทราบ ข้าพเจ้าผู้แต่งเป็นพระบ้านนอก อยู่แต่ในป่า ไม่ค่อยมีโอกาสเข้าสมาคมในสังคมที่ท่านเจริญแล้ว การแต่งหนังสือและอรรถธรรม พร้อมทั้งสำนวนโวหารที่นำมาลงในหนังสือจึงเป็นไปตามวิสัยป่าโดยมาก หากว่าไม่สบเจตนารมณ์ของท่านผู้อ่านโดยประการใด ก็ขอได้ให้อภัยด้วย จะขอขอบพระคุณอย่างสูง เนื่องจากผืนคำของท่านผู้เจตนาดีขอร้องไม่ได้ ข้าพเจ้าก็เต็มใจช่วยแต่งตามกำลังความสามารถ

เพื่อสนองความต้องการของท่าน โดยให้นามหนังสือว่า "ปัญญาอบรมสมาธิ" ที่ให้นามเช่นนี้เนื่องจากคำอธิบายธรรมบางตอน มีขัดแย้งกันกับความคิดเห็นคนอื่นอยู่บ้าง ตอนที่ว่าปัญญาอบรมสมาธิ ซึ่งหลักเดิมของท่านว่า สมาธิอบรมปัญญา จึงให้นามอย่างนั้น หวังว่าท่านผู้อ่านและผู้ทรงไว้ซึ่งศาสนาของพระพุทธเจ้าที่หวังความเจริญรุ่งเรืองในตนเองและส่วนรวม คงจะได้พิจารณาในเหตุผลที่ขัดแย้งต่อหลักเดิมของท่านเท่าที่เหตุผลจะอำนวย เพราะที่กล่าวเช่นนั้นไม่มีความเห็นและเจตนาจะคัดค้านหลักเดิมที่วางไว้โดยถูกต้องแต่ประการใด เป็นแต่ขอแทรกความเห็นส่วนปลีกย่อยที่ตนได้ปฏิบัติและปรากฏมาตามวิสัยของการอยู่ป่า ให้ท่านผู้มุ่งเหตุผลและหลักความจริงด้วยกัน จะได้พิจารณาและหาทางแก้ไขตนโดยอุบายต่าง ๆ เท่าที่จะเป็นไปได้ในขอบเขตของหลักธรรมเป็นรั้วกั้น

อนึ่ง หนังสือเล่มนี้เป็นสำนวนโวหารของผู้แต่งเอง ไม่ได้รับคำแนะนำจากท่านผู้ขอร้องแต่ประการใด หากว่าข้าพเจ้าแต่งขึ้นด้วยเจตนาจะเทิดทูนสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และช่วยสงเคราะห์พุทธบริษัท

ทั้งหลายในทางจิตภาวนา แต่เพราะความไม่รอบคอบ อันอาจเกิดมีได้และจะกลายเป็นความเสียหายต่อส่วนรวมแล้ว ข้าพเจ้าขอยอมรับผิดและความเสียหายทั้งนี้อย่างภาคภูมิใจแต่ผู้เดียว แต่ถ้าจะเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้อ่านและผู้ปฏิบัติอยู่บ้างแล้ว ประโยชน์ทั้งนี้ขอจงเป็นคุณสมบัติอันไพศาลของทุกท่านยิ่ง ๆ ขึ้นไปเถิด

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ ท่านเจ้าคุณศรีวิศาลคุณ ในการที่ท่านมีอัธยาศัยใฝ่ใจในทางธรรมปฏิบัติและมีน้ำใจอันกว้างขวาง เต็มไปด้วยความเมตตาแก่ประชาชนทั่วไปมา ณ ที่นี้ด้วย อีกประการหนึ่ง หากหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมได้บ้าง และมีท่านผู้จะศรัทธาพิมพ์เผยแผ่ในกาลต่อไป จะเป็นการพิมพ์ในงานอะไรก็ตาม ข้าพเจ้ายินดีให้จัดพิมพ์ได้ทุกเมื่อ โดยไม่ต้องขออนุญาตอีกแต่อย่างใด ส่วนจะพิมพ์จำหน่ายเพื่อเป็นสินค้า ขอ "สงวนลิขสิทธิ์"

พระมหาบัว ญาณสมฺปนฺโน

ปัญญาอบรมสมาธิ

ของ

พระมหาบัว ญาณสมฺปนฺโน

ศีล

ศีล เป็นรั้วกั้นความคะนองทางกายวาจา มีใจเป็นผู้รับผิดชอบในงานและผลของงานที่กายวาจาทำขึ้น คนที่ไม่มีศีลเป็นเครื่องป้องกันความคะนอง เป็นผู้อันสังคมผู้ดีรังเกียจ ไม่เป็นที่ไว้วางใจของสังคมทั่วไป แม้จะเป็นสังคมในวงราชการหรือสังคมใด ๆ ก็ตาม ถ้ามีคนทุศีลไม่มียางอายทางความประพฤติแฝงอยู่ในสังคมและวงงานนั้น ๆ แม้แต่คนเดียวหรือสองคน แน่ทีเดียวที่สังคมและวงงานนั้น ๆ จะตั้งอยู่เป็นปึกแผ่นแน่นหนาไม่ได้นาน จะต้องถูกทำลายหรือบั่นทอนจากคนประเภทนั้นโดยทางใดก็ได้ ตามแต่เขาจะมีโอกาสทำได้ในเวลาที่สังคมเผลอตัว เช่นเดียวกับอยู่ใกล้อสรพิษตัวร้ายกาจ คอยแต่จะขบกัดในเวลาพลั้งเผลอฉะนั้น

ศีล จึงเป็นธรรมคุ้มครองโลกให้อยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากความระแวงสงสัยอันเกิดแต่ความไม่ไว้ใจกัน ในทางที่จะเกิดความเดือดร้อนเสียหาย นับแต่ส่วนเล็กน้อยไปถึงส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ใคร ๆ ไม่พึงปรารถนา ศีลมีหลายประเภท นับแต่ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ถึงศีล ๒๒๗ ตามประเภทของบุคคลที่จะควรรักษาให้เหมาะแก่เพศและวัยของตน เฉพาะศีล ๕ เป็นศีลที่จำเป็นที่สุดสำหรับฆราวาส ผู้เกี่ยวข้องกับสังคมหลายชั้นที่ควรมีศีลเป็นเครื่องรับรองความบริสุทธิ์ของตน และรับรองความบริสุทธิ์ของกันและกันต่อส่วนรวมที่เกี่ยวแก่ผลได้เสีย อันอาจเกิดมีได้ในวงงานและสังคมทั่วไป คนมีศีล ๕ ประจำตนเพียงคนเดียวหรือสองคนเข้าทำงานในวงงานทั่วไป จะเป็นงานบริษัทห้างร้านหรืองานรัฐบาลซึ่งเป็นงานแผ่นดินก็ตาม จะเห็นได้ว่าคนมีศีล ๕ เพียงคนเดียวหรือสองคนนั้น จะได้รับความนิยมชมชอบ ความไว้วางใจในกิจการต่าง ๆ มีทางการเงินเป็นต้น จากชุมนุมชนในวงงานนั้น ๆ เป็นอย่างดียิ่ง ตลอดเวลาที่เขายังอยู่หรือแม้เขาจะไปอยู่หนใด ก็ต้องได้รับความนิยมนับถือใน

ที่ทั่วไป เพราะคนมีศีลก็แสดงว่าต้องมีธรรมประจำใจด้วย เช่นเดียวกับรสของอาหารกับตัวของอาหารจะแยกจากกันไม่ได้ ในขณะเดียวกัน คนมีธรรมก็แสดงว่าเป็นผู้มีศีลด้วย ขณะใดที่เขาล่วงเกินศีลข้อใดข้อหนึ่ง ขณะนั้นแสดงว่าเขาไม่มีธรรม เพราะธรรมอยู่กับใจ ศีลอยู่กับกายวาจา แล้วแต่กายวาจาจะเคลื่อนไหวไปทางถูกหรือผิด ต้องส่อถึงเรื่องของใจผู้เป็นหัวหน้ารับผิดชอบด้วย ถ้าใจมีธรรมประจำ กายวาจาต้องสะอาดปราศจากโทษ ในขณะทำและพูด ฉะนั้นผู้มีกายวาจาสะอาดจึงเป็นเครื่องประกาศให้คนอื่นเขาทราบว่าเป็นคนมีธรรมในใจ คนมีศีลธรรมประจำกายวาจา ใจ จึงเป็นคนมีเสน่ห์เครื่องดึงดูดใจประชาชนทั่วโลก ให้หันมาสนใจและนิยมรักชอบทุกยุคทุกสมัยไม่มีวันจืดจาง แม้ผู้ไม่สามารถกระทำกายวาจาใจให้เป็นอย่างเขาได้ ก็ยังรู้จักนิยมเลื่อมใสในคนผู้มีกายวาจา ใจ อันเป็นศีลธรรม เช่นเดียวกับพวกเราเคารพและเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายฉะนั้น จึงชี้ให้เห็นว่า ศีลธรรม คือความดีงาม เป็นสิ่งที่โลก

ต้องการทุกเวลา ไม่เป็นของล้าสมัย ทั้งมีคุณค่าเท่าทันกับโลกเสมอไป

จะมีอยู่บ้างก็เนื่องจากศีลธรรมได้ถูกแปรสภาพจากธรรมชาติเดิมออกมาสู่ระเบียบลัทธิประเพณี ซึ่งแยกออกไปตามความนิยมของชาติ ชั้น วรรณะ จึงเป็นเหตุให้ศีลธรรมกลายเป็นของชาติ ชั้น วรรณะ ไปตามความนิยมของลัทธินั้น ๆ อันเป็นเหตุให้โลกติชมตลอดมา นอกจากที่ว่านี้ ศีลธรรมย่อมเป็นคุณธรรมที่นำยุคนำสมัยไปสู่ความเจริญได้ทุกโอกาส ถ้าโลกยังสนใจที่จะนำเอาศีลธรรมไปเป็นเส้นบรรทัด ดัดกาย วาจา ใจ ของตนให้เป็นไปตามอยู่

จะเห็นได้ง่าย ๆ ก็คือ กาลใดที่โลกเกิดความยุ่งเหยิงไม่สงบ กาลนั้นพึงทราบว่า โลกเริ่มขาดความสมบูรณ์ทางศีลธรรม ถ้าไม่รีบปรับปรุงให้ตรงกับทางศีลธรรมแล้ว ไม่นานฤทธิ์ของโลกล้วน ๆ จะระเบิดอย่างเต็มที่ แม้ตัวโลกเองผู้ทรงฤทธิ์ก็ต้องแตกทลายลงทันที ทนอยู่ไม่ได้

เฉพาะอย่างยิ่งในครอบครัวหนึ่ง ๆ ถ้าขาดศีลธรรมอันเป็นหลักของความประพฤติแล้ว แม้คู่สามี

ภรรยาก็ไว้ใจกันไม่ได้ คอยแต่จะเกิดความระแวงแคลงใจว่า คู่ครองของตนจะไปคบชู้กับชายอื่น หญิงอื่น อันเป็นเหตุบ่อนทำลายความมั่นคงของครอบครัวและทรัพย์สิน เพียงเท่านี้ความปวดร้าวภายในใจเริ่มฟักตัวขึ้นมาแล้ว ไม่เป็นอันกินอันนอน แม้การงานอันเป็นหลักอาชีพประจำครอบครัว ตลอดลูกเล็กเด็กแดง ก็จะเริ่มแตกแหลกลาญไปตาม ๆ กัน กับขณะที่ครอบครัวนั้น ๆ เริ่มทำลายศีลธรรมของตน ยิ่งได้แตกจากศีลธรรมโดยความประพฤติอย่างที่กล่าวแล้วแน่ทีเดียว สิ่งที่มั่นคงทั้งหลายจะกลายเป็นกองเพลิงไปตาม ๆ กัน เช่นเดียวกับหม้อน้ำที่เต็มไปด้วยน้ำ ได้ถูกสิ่งกระทบให้แตกลง น้ำทั้งหมดที่บรรจุอยู่ในหม้อจะต้องแตกกระจายไปทันที ฉะนั้น

ดังนั้น เมื่อโลกยังต้องการความเจริญอยู่ตราบใด ศีลธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับโลกอยู่ตราบนั้น ใครจะคัดค้านหลักความจริง คือศีลธรรม อันเป็นสิ่งที่มีอยู่ประจำโลกมาแต่กาลไหน ๆ ไม่ได้ คำว่า ศีลธรรมในหลักธรรมชาตินั้น ไม่ต้องไปขอรับมาจากพระหรือจากใครตามวัดหรือตามสถานที่ต่าง ๆ แล้วจึงจะเกิด

เป็นศีลธรรมขึ้นมา แม้เพียงแต่ผู้รักษาความถูกความดีงามประจำนิสัยแล้ว ประพฤติแต่สิ่งถูกและดีงามแก่ตนและผู้อื่น เว้นการประพฤติสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อความถูกความดีของตนเพียงเท่านั้น ก็พอจะทราบได้แล้วว่า ผู้นั้นมีศีลธรรมขึ้นในตนแล้ว

อนึ่ง เหตุที่จะเกิดศีลธรรมขึ้นในใจและความประพฤติ เกิดขึ้นจากหลักธรรมชาติที่กล่าวแล้วอย่างหนึ่ง เกิดจากการคบค้าสมาคมกับนักปราชญ์ มีสมณะชีพราหมณ์ เป็นต้น ได้ศึกษาไต่ถามจากท่านแล้วสมาทานนำมาปฏิบัติอีกอย่างหนึ่ง เพียงเท่านี้ก็พอจะยังศีลธรรมให้เกิดขึ้นในตน และกลายเป็นคนมีศีลธรรมได้ พอแก่การทรงตัวและครอบครัว ตลอดสังคมที่ตนเกี่ยวข้องให้เป็นไปได้โดยปราศจากความระแวงสงสัย ในสิ่งที่ไม่น่าไว้ใจในครอบครัวและส่วนรวม ฆราวาสปฏิบัติตนได้เพียงศีล ๕ ก็สามารถทำความอุ่นใจให้แก่ตนและครอบครัวโดยประจักษ์ใจตลอดเวลาที่ตนมีความประพฤติอยู่ในกรอบของศีล-ธรรม

ส่วนศีล ๘ ศีล ๑๐ ศีล ๒๒๗ นั้น แยกจากศีล ๕ ขึ้นไปสู่ความละเอียด ตามอัธยาศัยของผู้ใคร่ประพฤติตนในศีลธรรมขั้นสูงขึ้นไป ทั้งด้านปฏิบัติรักษาและความเอาใจใส่ ย่อมมีกฎเกณฑ์หรือวิธีการต่างจากศีล ๕ ขึ้นไปเป็นชั้น ๆ เมื่อสรุปความแล้วศีลทุกประเภทเป็นคุณสมบัติเพื่อรักษาความคะนองทางความประพฤติของกายและวาจา เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขสบายใจ สำหรับท่านผู้ปฏิบัติถูก และเป็นสิ่งจำเป็นแก่ผู้เกี่ยวข้อง ที่ต้องการจะทำตนให้เป็นคนดีทุกรายไป แต่สำหรับผู้เลวทรามย่อมไม่เห็นว่าเป็นของจำเป็น เพราะไม่ต้องการอยากเป็นคนดีเหมือนโลกเขา แต่คอยจะทำลายความสุขของผู้อื่น ก่อความเดือดร้อนแก่โลกทุกเวลาที่ได้ช่องและโอกาส ศีลธรรมบางส่วน แม้แต่สัตว์ดิรัจฉานเขายังพอมีได้ อย่าว่าแต่มนุษย์จะเป็นเจ้าของ ๆ ศีลธรรมโดยถ่ายเดียวเลย เราพอจะสังเกตได้ว่า สัตว์ดิรัจฉานเขายังมีรัศมีแห่งธรรมแทรกอยู่ในใจ และความประพฤติของเขาบ้าง เช่น แม้แต่สัตว์เลี้ยงในบ้านเรา

ผู้ที่มีศีลธรรมเป็นภาคพื้นประจำนิสัยและความประพฤติตลอดเวลา นอกจากจะเป็นผู้ให้ความอบอุ่นเป็นที่ไว้วางใจ และให้ความนิยมแก่ประชาชนตลอดกาลแล้ว ยังเป็นความอบอุ่นในตนเอง ทั้งวันนี้ วันหน้า ชาตินี้ และชาติหน้าอีกด้วย ศีลธรรมจึงเป็นคุณสมบัติอันจำเป็นของโลกตลอดกาล

เมื่อต้องการพ้นจากทุกข์จะมาหลงปริยัติแต่เพียงอย่างเดียวไม่ได้ เพราะปริยัติธรรมนั้นเพียงแต่เป็นแผนที่แนวทางเท่านั้น และพระปริยัติธรรมนั้นเองก็แนะนำเพื่อความพ้นทุกข์ทั้งหมดไตรปิฎก

ท่านอาจารย์ สิงห์ ขนฺตยาคโม

สมาธิ

ธรรมกรรมฐานทุกบท เป็นรั้วกั้นความคะนองของใจ ใจที่ไม่มีกรรมฐานประจำและควบคุม จึงเกิดความคะนองได้ทุกวัย ทั้งเด็กเล็ก หนุ่มสาว เฒ่าแก่ชรา คนจน คนมี คนฉลาด คนโง่ คนมีฐานะสูง ต่ำปานกลาง คนตาบอด หูหนวก ตาดี หูดี ง่อยเปลี้ยเสียขา พิกลพิการ และอื่นๆไม่มีประมาณ ทางศาสนธรรมเรียกว่า ผู้ยังตกอยู่ในวัยความคะนองทางใจ หมดความสง่าราศีทางใจ หาความสุขไม่ได้ อาภัพความสุขทางใจ ตายแล้วขาดทุนทั้งขึ้นทั้งล่อง เช่นเดียวกับต้นไม้ จะมีกิ่งก้านดอกผลดกหนาหรือไม่ ไม่เป็นประมาณ รากแก้วเสียหรือโค่นลงแล้ว ย่อมเสียความเป็นสง่าราศีและผลประโยชน์ ฉะนั้น แต่ลำต้นหรือกิ่งก้านก็ยังอาจจะมาทำประโยชน์อย่างอื่นได้บ้างไม่เหมือนมนุษย์ตาย

โทษแห่งความคะนองของใจ ที่ไม่มีธรรมเป็นเครื่องรักษา จึงหาจุดความสุขไม่พบตลอดกาล แม้ความสุขจะเกิดเพราะความคะนองของใจเป็นผู้แสวงหา

มาได้ ก็เป็นความสุขชนิดเป็นบทบาทที่จะเพิ่มความคะนองของใจ ให้มีความกล้าแข็งในทางที่ไม่ถูกมากกว่าจะเป็นความสุขที่พึงพอใจ

ฉะนั้น สมาธิ คือ ความสงบหรือความตั้งมั่นของใจ จึงเป็นข้าศึกต่อความคะนองของใจ ที่ไม่อยากรับ "ยา" คือ กรรมฐาน ผู้ต้องการปราบปรามความคะนองของใจ ซึ่งเคยเป็นข้าศึกต่อสัตว์มาหลายกัปนับไม่ถ้วน จึงจำเป็นต้องฝืนใจรับ "ยา" คือ กรรมฐาน การรับยาหมายถึงการอบรมใจของตนด้วยธรรม ไม่ปล่อยตามลำพังของใจ ซึ่งชอบความคะนองเป็นมิตรตลอดเวลา คือ น้อมธรรมเข้ามากำกับใจ ธรรมกำกับใจเรียกว่ากรรมฐาน มี ๔๐ ห้อง ตามจริตนิสัยของบรรดาสัตว์ไม่เหมือนกัน มีกสิณ ๑๐ อสุภ ๑๐ อนุสสติ ๑๐ พรหมวิหาร ๔ อาหาเรปฏิกูลสัญญา ๑ จตุธาตุววัตถาน ๑ และอรูป ๔ จะขอยกมาพอประมาณที่ใช้กันโดยมากและให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติเป็นที่พึงพอใจ คือ อาการของกาย ๓๒ มีเกศา (ผม) โลมา (ขน) นขา (เล็บ) ทนฺตา (ฟัน) ตโจ (หนัง) นี่ท่านเรียกว่ากรรมฐาน ๕ หรือ พุทฺโธ ธมฺโม สงฺโฆ ฯลฯ หรืออานาปานสติ (ระลึกลมหายใจเข้า

ออก) บทใดก็ได้ตามแต่จริตชอบ เพราะนิสัยไม่เหมือนกัน จะให้กรรมฐานอย่างเดียวกัน ย่อมเป็นการขัดต่อจริตไม่ได้ผลเท่าที่ควร เมื่อชอบบทใด ก็ตกลงใจนำบทนั้นมาบริกรรม เช่น จะบริกรรมเกศา ก็นึกว่า เกศา ซ้ำ ๆ อยู่ภายในใจ ไม่ออกเสียงเป็นคำพูดให้ได้ยินออกมาภายนอก (แต่ลำพังนึกเอาชนะใจไม่ได้ จะบริกรรมทำนองสวดมนต์ เพื่อให้เสียงผูกใจไว้จะได้สงบก็ได้ ทำจนกว่าใจจะสงบได้ด้วยคำบริกรรมจึงหยุด) พร้อมทั้งใจให้ทำความรู้สึกไว้กับผมบนศีรษะ จะบริกรรมบทใด ก็ให้ทำความรู้อยู่กับกรรมฐานบทนั้น เช่นเดียวกับบริกรรมบทเกศา ซึ่งทำความรู้อยู่ในผมบนศีรษะ ฉะนั้น

ส่วนการบริกรรมบท พุทฺโธ ธมฺโม สงฺโฆ บทใด ๆ ให้ทำความรู้ไว้จำเพาะใจ ไม่เหมือนบทอื่น ๆ คือให้คำบริกรรมว่า พุทฺโธ เป็นต้น สัมพันธ์กันอยู่กับใจไปตลอดจนกว่าจะปรากฏ พุทฺโธ ในคำบริกรรมกับผู้รู้ คือ ใจเป็นอันเดียวกัน แม้ผู้จะบริกรรม ธมฺโม สงฺโฆ ตามจริตก็พึงบริกรรมให้สัมพันธ์กันกับใจ จน

กว่าจะปรากฏ ธมฺโม หรือ สงฺโฆ เป็นอันเดียวกันกับใจ ทำนองเดียวกับบท พุทฺโธ เถิดฯ

อานาปาณสติภาวนา ถือลมหายใจเข้าหายใจออกเป็นอารมณ์ของใจ มีความรู้และสติอยู่กับลมหายใจเข้าออก เบื้องต้นการตั้งลม ควรตั้งที่ปลายจมูกหรือเพดาน เพราะเป็นที่กระทบลมหายใจ พอถือเอาเป็นเครื่องหมายได้ เมื่อทำจนชำนาญและลมละเอียดเข้าไปเท่าไร จะค่อยรู้หรือเข้าใจความสัมผัสของลมเข้าไปโดยลำดับจนปรากฏลมอยู่ที่ท่ามกลางอกหรือลิ้นปี่แห่งเดียว ทีนี้จงกำหนดลม ณ ที่นั้น ไม่ต้องกังวลออกมา กำหนดหรือตามรู้ลม ที่ปลายจมูกหรือเพดานอีกต่อไป การกำหนดลมจะตามด้วย พุทฺโธ เป็นคำบริกรรมกำกับลมหายใจเข้า-ออกด้วยก็ได้ เพื่อเป็นการพยุงผู้รู้ให้เด่น จะได้ปรากฏลมชัดขึ้นกับใจ เมื่อชำนาญในลมแล้ว ต่อไปทุกครั้งที่กำหนด จงกำหนดลงที่ลมหายใจท่ามกลางอกหรือลิ้นปี่ โดยเฉพาะ ทั้งนี้สำคัญอยู่ที่ตั้งสติ จงตั้งสติกำกับใจ ให้มีความรู้สึกในลมทุกขณะที่ลมเข้าและลมออก สั้นหรือยาว จนกว่าจะรู้ชัดในลมหายใจว่า มีความละเอียดเข้าไปทุกที และ

จนปรากฏความละเอียดของลมกับใจเป็นอันเดียวกัน ทีนี้ให้กำหนดลมอยู่จำเพาะใจ ไม่ต้องกังวลในคำบริกรรมใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะการกำหนดลมเข้าออกและสั้นยาวตลอดคำบริกรรมนั้น ๆ ก็เพื่อจะให้จิตถึงความละเอียด เมื่อถึงลมละเอียดที่สุด จิตจะปรากฏมีความสว่างไสว เยือกเย็นเป็นความสงบสุข และรู้อยู่จำเพาะใจ ไม่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ใด ๆ แม้ที่สุดกองลมก็ลดละความเกี่ยวข้อง ในขณะนั้นไม่มีความกังวล เพราะจิตวางภาระ มีความรู้อยู่จำเพาะใจดวงเดียว คือความเป็นหนึ่ง (เอกคฺคตารมณ์) นี่คือผลที่ได้รับจากการเจริญอานาปาณสติกรรมฐาน ในกรรมฐานบทอื่นพึงทราบว่า ผู้ภาวนาจะต้องได้รับผลเช่นเดียวกันกับบทนี้

การบริกรรมภาวนา มีบทกรรมฐานนั้น ๆ เป็นเครื่องกำกับใจด้วยสติ จะระงับความคะนองของใจได้เป็นลำดับ จะปรากฏความสงบสุขขึ้นที่ใจ มีอารมณ์อันเดียว คือ รู้อยู่จำเพาะใจ ปราศจากความฟุ้งซ่านใด ๆ ไม่มีสิ่งมากวนใจให้เอนเอียง เป็นความสุขจำเพาะใจ ปราศจากความเสกสรรหรือปรุงแต่งใด ๆ

ทั้งสิ้น เพียงเท่านี้ผู้ปฏิบัติจะเห็นเป็นความอัศจรรย์ในใจ ที่ไม่เคยประสบมาแต่กาลไหน ๆ และเป็นความสุขที่ดูดดื่มยิ่งกว่าความสุขอื่นใดที่เคยผ่านมา

อนึ่ง พึงทราบ ผู้บริกรรมบทกรรมฐานนั้น ๆ บางท่านอาจปรากฏอาการแห่งกรรมฐานที่ตนกำลังบริกรรมนั้นขึ้นที่ใจ ในขณะที่กำลังบริกรรมอยู่ก็ได้ เช่นปรากฏ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เป็นต้น อาการใดอาการหนึ่งประจักษ์กับใจเหมือนมองเห็นด้วยตาเนื้อเมื่อปรากฏอย่างนี้ พึงกำหนดดูอาการที่ตนเห็นนั้นให้ชัดจนติดใจ และกำหนดให้ตั้งอยู่อย่างนั้นได้นานและติดใจเท่าไรยิ่งดี เมื่อติดใจแนบสนิทแล้วจงทำความแยบคายในใจ กำหนดส่วนที่เห็นนั้นโดยเป็นของปฏิกูลโสโครกทั้งอาการส่วนใน และอาการส่วนนอกของกายโดยรอบ และแยกส่วนของกายออกเป็นส่วน ๆ หรือเป็นแผนก ๆ ตามอาการนั้น ๆ โดยเป็นกองผมขน กองเนื้อ กองกระดูก ฯลฯ เสร็จแล้วกำหนดให้เน่าเปื่อยลงบ้าง กำหนดไฟเผาบ้าง กำหนดให้แร้ง กา หมา กินบ้าง

กำหนดให้แตกลงสู่ธาตุเดิมของเขา คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ บ้างเป็นต้น การทำอย่างนี้ เพื่อความชำนาญคล่องแคล่วของใจในการเห็นกาย เพื่อความเห็นจริงในกายว่ามีอะไรอยู่ในนั้น เพื่อความบรรเทาและตัดขาดเสียได้ซึ่งความหลงกาย อันเป็นเหตุให้เกิดราคะตัณหา คือ ความคะนองใจ ทำอย่างนี้ได้ชำนาญเท่าไรยิ่งดี ใจจะสงบละเอียดเข้าทุกที ข้อสำคัญเมื่อปรากฏอาการของกายขึ้น อย่าปล่อยให้ผ่านไปโดยไม่สนใจ และอย่ากลัวอาการของกายที่ปรากฏ จงกำหนดไว้เฉพาะหน้าทันที กายนี้ เมื่อผู้ภาวนาได้เห็นจนติดใจจริงๆ จะเกิดความเบื่อหน่ายสลดสังเวชตน จนเกิดขนพองสยองเกล้าน้ำตาไหลลงทันที อนึ่ง ผู้ที่ปรากฏกายขึ้นเฉพาะหน้าในขณะภาวนา ใจจะเป็นสมาธิได้อย่างรวดเร็ว และจะทำปัญญาให้แจ้งไปพร้อมๆ กันกับความสงบของใจที่ภาวนาเห็นกาย

ผู้ที่ไม่เห็นอาการของกาย จงทราบว่า การบริกรรมภาวนาทั้งนี้ก็เป็นการภาวนาเพื่อจะยังจิตให้เข้าสู่ความสงบสุขเช่นเดียวกัน จึงไม่มีข้อระแวงสงสัยที่

ตรงไหนว่า จิตจะไม่หยั่งลงสู่ความสงบ และเห็นภัยด้วยปัญญาในวาระต่อไป จงทำความมั่นใจในบทภาวนา และคำบริกรรมของตนอย่าท้อถอย ผู้ดำเนินไปโดยวิธีใดพึงทราบว่า ดำเนินไปสู่จุดประสงค์เช่นเดียวกัน และจงทราบว่า บทธรรมทั้งหมดนี้ เป็นบทธรรมที่จะนำใจไปสู่สันติสุข คือ พระนิพพาน ฯ อันเป็นจุดสุดท้ายของการภาวนาทุกบทไป ฉะนั้น จงทำตามหน้าที่แห่งบทภาวนาของตน อย่าพะวักพะวนในกรรมฐานบทอื่น ๆ จะเป็นความลังเลสงสัยตัดสินใจลงไปสู่ความจริงไม่ได้ จะเป็นอุปสรรคแก่ความจริงใจตลอดกาล จงตั้งใจทำด้วยความมีสติจริง ๆ และอย่าเรียง ศีล สมาธิ ปัญญา ให้นอกไปจากใจ เพราะกิเลส คือ ราคะ โทสะ โมหะ เป็นต้นอยู่ที่ใจ ใครไม่ได้เรียงรายเขา เมื่อคิดไปทางผิดมันก็เกิดกิเลสขึ้นมาที่ใจดวงนั้น ไม่ได้กำหนดหรือนัดกันว่า ใครจะมาก่อนมาหลังมันเป็นกิเลสมาทีเดียว กิเลสชนิดไหนมา มันก็ทำให้เราร้อนได้เช่นเดียวกัน เรื่องของกิเลสมันต้องเป็นกิเลสเรื่อยไปอย่างนี้ กิเลสตัวไหนจะมาก่อนมาหลังเป็นไม่เสียผล ทำให้เกิดความร้อน

ได้ทั้งนั้น วิธีการแก้กิเลส ก็อย่าคอยให้ศีลไปก่อน สมาธิมาที่สอง ปัญญามาที่สาม นี่เรียกว่า ทำสมาธิเรียงแบบ เป็นอดีตอนาคตเสมอไป หาความสงบสุขไม่ได้ตลอดกาล

จงทำความรู้ให้อยู่กับตัวผู้รู้เป็นนิจสิน ที่นั่นแหละเป็นที่อยู่ของเรา การงานทั้งหลายทั้งปวงที่ทำอยู่ อย่าไปยึดมัน พยายามหลบจิตเข้าภายในทุกลมหายใจเถิด

ท่านอาจารย์ กงมา จิรปุญโญ

ปัญญาอบรมสมาธิ

ความจริงการภาวนาเพื่อให้ใจสงบ ถ้าสงบด้วยวิธีปลอบโยนโดยทางบริกรรมไม่ได้ ต้องภาวนาด้วยวิธีปราบปรามขู่เข็ญ คือ ค้นคิดหาเหตุผลในสิ่งที่จิตติดข้องด้วยปัญญา แล้วแต่ความแยบคายของปัญญาจะหาอุบายทรมานจิตดวงพยศ จนปรากฏใจยอมจำนนตามปัญญาว่า เป็นความจริงอย่างนั้นแล้ว ใจจะฟุ้งซ่านไปไหนไม่ได้ต้องหยั่งเข้าสู่ความสงบ เช่นเดียวกับสัตว์พาหนะตัวคะนอง ต้องฝึกฝนทรมานอย่างหนักจึงจะยอมจำนนต่อเจ้าของฉะนั้น ในเรื่องนี้จะขอยกอุปมามาเป็นหลักเทียบเคียง เช่น ต้นไม้บางประเภทตั้งอยู่โดดเดี่ยวไม่มีสิ่งเกี่ยวข้อง ผู้ต้องการไม้ต้นนั้นก็ต้องตัดด้วยมีดหรือขวาน เมื่อขาดแล้ว ไม้ต้นนั้นก็ล้มลงสู่จุดที่หมาย แล้วนำไปได้ตามต้องการ ไม่มีความยากเย็นอะไรนัก แต่ไม้อีกบางประเภทไม่ตั้งอยู่โดดเดี่ยว ยังเกี่ยวข้องอยู่กับกิ่งแขนงของต้นอื่น ๆ อีกมาก ยากที่จะตัดให้ลงสู่ที่หมายได้ ต้องใช้ปัญญาและสายตา

ตรวจดูสิ่งที่เกี่ยวข้องของต้นไม้นั้นโดยถี่ถ้วนแล้ว จึงตัดต้นไม้นั้นให้ขาดพร้อมทั้งตัดสิ่งเกี่ยวข้องจนหมดสิ้นไป ไม้ย่อมตกหรือล้มลงสู่ที่หมายและนำไปได้ตามความต้องการฉันใด จริตนิสัยของคนเราก็ฉันนั้น

คนบางประเภท ไม่ค่อยมีสิ่งแวดล้อมเป็นภาระกดถ่วงใจมาก เพียงใช้คำบริกรรมภาวนา พุทฺโธ ธมฺโม สงฺโฆ เป็นต้น บทใดบทหนึ่งเข้าเท่านั้น ใจก็ได้รับความสงบเยือกเย็นเป็นสมาธิลงได้ กลายเป็นทุนหนุนปัญญาให้ก้าวหน้าต่อไปได้อย่างสบาย ที่เรียกว่า สมาธิอบรมปัญญา แต่คนบางประเภทมีสิ่งแวดล้อมเป็นภาระกดถ่วงใจมาก และเป็นนิสัยชอบคิดอะไรมากอย่างนี้ จะอบรมด้วยคำบริกรรมอย่างที่กล่าวมาแล้วนั้น ไม่สามารถที่จะยังจิตให้หยั่งลงสู่ความสงบเป็นสมาธิได้ ต้องใช้ปัญญาไตร่ตรองเหตุผล ตัดต้นเหตุของความฟุ้งซ่านด้วยปัญญา เมื่อปัญญาได้หว่านล้อมในสิ่งที่จิตติดข้องนั้นไว้อย่างหนาแน่นแล้ว จิตจะมีความรู้เหนือปัญญาไปไม่ได้ และจะหยั่งลงสู่ความสงบเป็นสมาธิได้ ฉะนั้น คนประเภทนี้จะต้องฝึกฝน

จิตให้เป็นสมาธิได้ด้วยปัญญา ที่เรียกว่า ปัญญาอบรมสมาธิ ตามชื่อที่ให้ไว้ที่หน้าปกของหนังสือนี้ เมื่อสมาธิเกิดมีขึ้นด้วยอำนาจปัญญา อันดับต่อไป สมาธิก็กลายเป็นทุนหนุนปัญญาให้มีกำลังก้าวหน้า สุดท้ายก็ลงรอยเดียวกันกับหลักเดิมที่ว่า สมาธิอบรมปัญญา

ผู้ต้องการอบรมใจให้เป็นไปเพื่อความฉลาด รู้เท่าทันกลมายาของกิเลส อย่ายึดปริยัติจนเกิดกิเลส แต่ก็อย่าปล่อยวางปริยัติจนเลยศาสดา ผิดพระประสงค์ของพระพุทธเจ้าทั้งสองนัย คือ ในขณะที่ทำสมาธิภาวนาอย่าส่งใจไปยึดปริยัติจะกลายเป็นอดีตอนาคตไป ให้ตั้งจิตลงสู่ปัจจุบัน คือ เฉพาะหน้า มีธรรมที่ตนเกี่ยวข้องเป็นอารมณ์เท่านั้น เมื่อมีข้อข้องใจตัดสินใจลงไม่ได้ว่าถูกหรือผิด เวลาออกจากที่ภาวนาแล้วจึงตรวจสอบกับปริยัติ แต่จะตรวจสอบทุกขณะไปก็ผิด เพราะจะกลายเป็นความรู้ในแบบ ไม่ใช่ความรู้เกิดจากภาวนาใช้ไม่ได้

สรุปความ ถ้าจิตสงบได้ด้วยอารมณ์สมถะ คือคำบริกรรมด้วยธรรมบทใดก็บริกรรมบทนั้น ถ้าจะสงบ

ได้ด้วยปัญญาสกัดกั้น โดยอุบายต่างๆ ก็ต้องใช้ปัญญาเป็นพี่เลี้ยงเพื่อความสงบเสมอไป ผลรายได้จากการอบรมทั้งสองวิธีนี้ คือ ความสงบและปัญญา อันจะมีรัศมีแผ่งขึ้นจากความสงบนั้นๆ

การทำ (ปฏิบัติธรรม) เรื่อยๆ ไปไม่หยุดยั้ง ผลย่อมเกิดขึ้นทุกครั้งไป และจะสืบเนื่องกันไปไม่ขาดระยะ ตราบใดที่ยังไม่ทิ้งการทำนั้น

ท่านอาจารย์ ขาว อนาลโย

สมาธิ ๓

สมาธิ ว่าโดยชื่อและอาการแห่งความสงบ มี ๓ คือ *ขณิกสมาธิ* ตั้งมั่นหรือสงบชั่วคราวแล้วถอนขึ้นมา *อุปจารสมาธิ* ท่านว่ารวมเฉียด ๆ นานกว่าขณิกะแล้วถอนขึ้นมา จากนี้ขอแทรกทัศนะของ "ธรรมป่า" เข้าบ้างเล็กน้อย อุปจารสมาธิ เมื่อจิตสงบลงไปแล้วไม่อยู่กับที่ ถอยออกมาเล็กน้อย แล้วตามรู้เรื่องต่าง ๆ ตามแต่อะไรจะมาสัมผัสใจ บางครั้งเป็นเรื่องเกิดจากตนเองปรากฏเป็นนิมิตขึ้นมาดีบ้างชั่วบ้าง แต่เบื้องต้นเป็นนิมิตเกิดกับตนมากกว่า ถ้าไม่รอบคอบก็ทำให้เสียได้ เพราะนิมิตที่จะเกิดขึ้นจากสมาธิประเภทนี้มีมากเอาประมาณไม่ได้ บางครั้งก็ปรากฏเป็นรูปร่างของตัวเอง นอนตายและเน่าพองอยู่ต่อหน้า เป็นผีตายและเน่าพองอยู่ต่อหน้าบ้าง มีแต่โครงกระดูกบ้าง เป็นซากศพเขากำลังหามผ่านมาต่อหน้าบ้าง เป็นต้น ที่ปรากฏลักษณะนี้ ผู้ฉลาดก็ถือเอาเป็นอุคคหนิมิต เพื่อเป็นปฏิภาคนิมิตได้ เพราะจะยังสมาธิให้แน่นหนา และจะยังปัญญาให้คมกล้าได้เป็นลำดับ สำหรับ

ผู้กล้าต่อเหตุผล เพื่อจะยังประโยชน์ตนให้สำเร็จ ย่อมได้สติปัญญาจากนิมิตนั้น ๆ เสมอไป แต่ผู้ขี้ขลาดหวาดกลัวอาจจะทำใจให้เสีย เพราะสมาธิประเภทนี้ก็มีจำนวนมาก เพราะเรื่องที่น่ากลัวมีมาก เช่น ปรากฏมีคน รูปร่าง สีสัน วรรณะ น่ากลัว ทำท่าจะฆ่าฟันหรือจะกินเป็นอาหาร อย่างนี้เป็นต้น แต่ถ้าเป็นผู้กล้าหาญต่อเหตุการณ์แล้ว ก็ไม่มีความเสียหายอะไรเกิดขึ้น ยิ่งจะได้อุบายเพิ่มขึ้น จากนิมิตหรือสมาธิประเภทนี้เสียอีก สำหรับผู้มักกลัว ปกติก็แส่หาเรื่องกลัวอยู่แล้ว ยิ่งปรากฏนิมิตที่น่ากลัวเข้าอีกก็ยิ่งไปใหญ่ ดีไม่ดีอาจจะเป็นบ้าขึ้นในขณะนั้นก็ได้

ส่วนนิมิตนอกที่ผ่านมา จะรู้หรือไม่ว่า เป็นนิมิตนอกหรือนิมิตเกิดกับตัวนั้น ต้องผ่านนิมิตในซึ่งเกิดกับตัวไปจนชำนาญแล้ว จึงจะสามารถรู้ได้ นิมิตนอกนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ของคนหรือสัตว์ เปรต ภูตผี เทวบุตร เทวดา อินทร์ พรหมที่มาเกี่ยวข้องกับสมาธิในเวลานั้น เช่นเดียวกับเราสนทนากันกับแขกที่มาเยี่ยม เรื่องปรากฏขึ้น จะนาน

หรือไม่นั้น แล้วแต่เหตุการณ์จะยุติลงเมื่อใด บางครั้ง เรื่องหนึ่งจบลงเรื่องอื่นแฝงเข้ามา ต่อกันไปอีกไม่จบ สิ้นลงได้ง่ายๆ เรียกว่า สั้นบ้าง ยาวบ้าง เมื่อจบลง แล้วจิตก็ถอนขึ้นมา บางครั้งก็กินเวลาหลายชั่วโมง สมาธิประเภทนี้แม้รวมนานเท่าใดก็ตาม เมื่อถอนขึ้น มาแล้วก็ไม่มีกำลังเพิ่มสมาธิให้แน่นหนา และไม่มี กำลังหนุนปัญญาได้ด้วย เหมือนคนนอนหลับแล้วฝัน ไป ธาตุขันธ์ย่อมไม่มีกำลังเต็มที่ ส่วนสมาธิที่รวมลง แล้วอยู่กับที่ พอถอนขึ้นมาปรากฏเป็นกำลังหนุน สมาธิให้แน่นหนาได้ดี เช่นเดียวกับคนนอนหลับ สนิทดีไม่ฝัน พอตื่นขึ้นมาธาตุขันธ์รู้สึกว่ามีกำลังดี ฉะนั้น สมาธิประเภทนี้ถ้ายังไม่ชำนาญและรอบคอบ ด้วยปัญญา ก็ทำให้เสียคน เช่น เป็นบ้าไปได้ โดย มากนักภาวนาที่เขาเล่าลือกันว่า "ธรรมแตก" นั้น เป็นเพราะสมาธิประเภทนี้ แต่เมื่อรอบคอบดีแล้วก็ เป็นประโยชน์เกี่ยวกับเหตุการณ์ได้ดี ส่วนอุคคหนิมิต ที่ปรากฏขึ้นจากจิต ตามที่ได้อธิบายไว้ข้างต้นนั้น เป็นนิมิตที่ควรแก่การปฏิภาคในหลักภาวนาของผู้ต้อง การอุบายแยบคายด้วยปัญญาโดยแท้ เพราะเป็นนิมิต

ที่เกี่ยวกับอริยสัจ นิมิตอันหลังต้องน้อมเข้าหาจึงจะเป็นอริยสัจได้บ้าง แต่ทั้งนิมิตเกิดกับตนและนิมิตผ่านมาจากภายนอก ถ้าเป็นคนขลาดก็อาจเสียได้เหมือนกัน สำคัญอยู่ที่ปัญญาและความกล้าหาญต่อเหตุการณ์ ผู้มีปัญญาจึงไม่ประณามสมาธิประเภทนี้โดยถ่ายเดียว เช่น งูเป็นตัวอสรพิษ เขานำมาเลี้ยงไว้เพื่อถือเอาประโยชน์จากงูก็ยังได้ วิธีปฏิบัติในนิมิตทั้งสอง ซึ่งเกิดจากสมาธิประเภทนี้ นิมิตที่เกิดจากจิตที่เรียกว่า "นิมิตใน" จงทำปฏิภาคมีแบ่งแยกเป็นต้น ตามที่ได้อธิบายไว้ข้างต้นแล้ว นิมิตที่ผ่านมาอันเกี่ยวแก่คนหรือสัตว์ เป็นต้น ถ้าสมาธิยังไม่ชำนาญ จงงดไว้ก่อน อย่าด่วนสนใจ เมื่อสมาธิชำนาญแล้ว จึงปล่อยจิตออกรู้ตามเหตุการณ์ที่ปรากฏ จะเป็นประโยชน์ที่เกี่ยวกับเรื่องราวในอดีตอนาคตไม่น้อยเลยฯ สมาธิประเภทนี้เป็นสมาธิที่แปลกมาก อย่าด่วนเพลิดเพลินและเสียใจในสมาธิประเภทนี้โดยถ่ายเดียว จงทำใจให้กล้าหาญขณะที่นิมิตนานาประการเกิดขึ้นจากสมาธิประเภทนี้ เบื้องต้นให้น้อมลงสู่ไตรลักษณ์ ขณะที่นิมิตปรากฏขึ้นจะไม่ทำให้เสีย

แต่พึงทราบว่า สมาธิประเภทมีนิมิตนี้ไม่มีทุกรายไป รายที่ไม่มีก็คือ เมื่อจิตสงบลงแล้วรวมอยู่กับที่จะรวมนานเท่าไรก็ไม่ค่อยมีนิมิตมาปรากฏ หรือจะเรียกง่าย ๆ ก็คือ รายที่ปัญญาอบรมสมาธิ แม้สงบรวมลงแล้ว จะอยู่นานหรือไม่นานก็ตามก็ไม่มีนิมิต เพราะเกี่ยวกับปัญญาแฝงอยู่ในองค์สมาธินั้น ส่วนรายที่สมาธิอบรมปัญญามักจะปรากฏนิมิตแทบทุกรายไป เพราะจิตประเภทนี้รวมลงอย่างเร็วที่สุด เหมือนคนตกบ่อตกเหวไม่ค่อยระวังตัว ลงรวดเดียวก็ถึงที่พักของจิต แล้วก็ถอยออกมารู้เหตุการณ์ต่าง ๆ จึงปรากฏเป็นนิมิตขึ้นมาในขณะนั้น และก็เป็นนิสัยของจิตประเภทนี้แทบทุกรายไป แต่จะเป็นสมาธิประเภทใดก็ตาม ปัญญาเป็นสิ่งสำคัญประจำสมาธิประเภทนั้น ๆ เมื่อถอนออกมาแล้วจงไตร่ตรองธาตุขันธ์ด้วยปัญญา เพราะปัญญากับสมาธิเป็นธรรมคู่เคียงกัน จะแยกจากกันไม่ได้ ถ้าสมาธิไม่ก้าวหน้าต้องใช้ปัญญาหนุนหลัง ขอยุติเรื่องอุปจารสมาธิแต่เพียงเท่านี้

อัปปนาสมาธิ เป็นสมาธิที่ละเอียดและแน่นหนามั่นคง ทั้งรวมอยู่ได้นาน จะให้รวมอยู่หรือถอน

ขึ้นมาได้ตามต้องการ สมาธิทุกประเภท พึงทราบว่า เป็นเครื่องหนุนปัญญาได้ตามกำลังของตน คือ สมาธิอย่างหยาบ อย่างกลาง และอย่างละเอียด ก็หนุนปัญญาอย่างหยาบ อย่างกลาง และอย่างละเอียดเป็นชั้นๆไป แล้วแต่ผู้มีปัญญาจะนำออกใช้ แต่โดยมากจะเป็นสมาธิประเภทใดก็ตามปรากฏขึ้น ผู้ภาวนามักจะติดเพราะเป็นความสงบสุข ในขณะที่จิตรวมลงและพักอยู่ การที่จะเรียกว่าจิตติดสมาธิหรือติดความสงบได้นั้นไม่เป็นปัญหา ในขณะที่จิตพักรวมอยู่ จะพักอยู่นานเท่าไรก็ได้ตามขั้นของสมาธิ ที่สำคัญก็คือ เมื่อจิตถอนขึ้นมาแล้วยังเป็นอาลัยในความพักของจิต ทั้งๆที่ตนมีความสงบพอที่จะใช้ปัญญาไตร่ตรอง และมีความสงบจนพอตัว ซึ่งควรจะใช้ปัญญาได้อย่างเต็มที่แล้ว แต่ยังพยายามที่จะอยู่ในความสงบ ไม่สนใจในปัญญาเลย อย่างนี้เรียกว่า ติดสมาธิถอนตัวไม่ขึ้น

ปัญญา

ทางที่ถูกและราบรื่นของผู้ปฏิบัติ ก็คือ เมื่อจิตได้รับความสงบพอเห็นหนทางแล้ว เริ่มฝึกจิตหัดให้คิดค้นในอาการของกาย จะเป็นอาการเดียวหรือมากอาการก็ตามด้วยปัญญา คลี่คลายดูกายของตนเริ่มตั้งแต่ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อ-ในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ พังผืด ไต ปอด ไส้น้อยไส้ใหญ่ อาหารใหม่ อาหารเก่า ฯลฯ ที่เรียกว่า อาการ ๓๒ ของกาย สิ่งเหล่านี้ตามปกติเต็มไปด้วยของปฏิกูลน่าเกลียดตลอดเวลา ไม่มีอวัยวะส่วนใดจะเป็นของสวยงามตามโมหนิยม ยังเป็นอยู่ก็ปฏิกูล ตายแล้วยิ่งเป็นมากขึ้น ไม่ว่าสัตว์ บุคคลหญิง-ชาย มีความเป็นอย่างนี้ทั้งนั้น ในโลกนี้เต็มไปด้วยของอย่างนี้ หาสิ่งที่แปลกกว่านี้ไม่มี ใครอยู่ในโลกนี้ต้องมีอย่างนี้ ต้องเป็นอย่างนี้ ต้องเห็นอย่างนี้ ความเป็น อนิจฺจํ ไม่เที่ยงก็กายอันนี้ ทุกฺขํ ความลำบากก็กายอันนี้ อนตฺตา ปฏิเสธความประสงค์ของสัตว์ทั้งหลายก็กายอันนี้ สิ่งที่ไม่สมหวังทั้งหมดก็อยู่ที่กายอันนี้ ความหลงสัตว์

หลงสังขารก็หลงกายอันนี้ ความถือสัตว์ ถือสังขารก็ถือกายอันนี้ ความพลัดพรากจากสัตว์และสังขารพลัดพรากจากกายอันนี้ ความหลงรักหลงชังก็หลงกายอันนี้ ความไม่อยากตายก็ห่วงกายอันนี้ ตายแล้วร้องไห้หากันก็เพราะกายอันนี้ ความทุกข์ทรมานแต่วันเกิดจนถึงวันตายก็เพราะกายอันนี้ ทั้งสัตว์และบุคคลวิ่งว่อนไปมาหาอยู่หากินไม่มีวันไม่มีคืน ก็เพราะเรื่องของกายอันเดียวนี้ มหาเหตุมหาเรื่องอันใหญ่โตในโลก ที่เป็นกงจักรผันมนุษย์และสัตว์ ไม่มีวันลืมตาเต็มดวงประหนึ่งไฟเผาอยู่ตลอดเวลา ก็คือเรื่องของกายเป็นเหตุ กิเลสท่วมหัวจนเอาตัวไม่รอด ก็เพราะกายอันนี้ สรุปความเรื่องในโลก คือเรื่องเพื่อกายอันเดียวนี้ทั้งนั้น

เมื่อพิจารณากายพร้อมทั้งเรื่องของกายให้แจ้งประจักษ์กับใจด้วยปัญญาอยู่อย่างนี้ ไม่มีเวลาหยุดยั้ง กิเลสจะยกกองพลมาจากไหนใจจึงสงบลงไม่ได้ ปัญญาอ่านประกาศความจริงให้ใจฟัง อยู่อย่างนี้ตลอดเวลา ใจจะฝืนความจริงจากปัญญาไปไหน กิเลสก็เกิดจากใจ ปัญญาก็เกิดจากใจ เราก็คือใจ จะแก้กิเลสด้วยปัญญาของเราจะไม่ได้อย่างไร เมื่อปัญญาเป็นไปในกายอยู่

อย่างนี้ จะไม่เห็นแจ้งในกายอย่างไรเล่า? เมื่อเห็นกายแจ้งประจักษ์ใจด้วยปัญญาอย่างนี้ ใจต้องเบื่อหน่ายในกายตน และกายคนอื่นสัตว์อื่น ต้องคลายความกำหนัดยินดีในกาย แล้วก็ถอนอุปาทานความถือมั่นในกายโดยสมุจเฉทปหาน พร้อมทั้งความรู้เท่ากายทุกส่วน ไม่หลงรักหลงชังในกายใด ๆ อีกต่อไป

การที่จิตใช้กล้อง คือ ปัญญา ท่องเที่ยวในเมือง "กายนคร" ย่อมเห็น "กายนคร" ของตน และ "กายนคร" ของคนและสัตว์ทั่วไปได้ชัด ตลอดจนทางสามแพร่ง คือ ไตรลักษณ์ อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา และทางสี่แพร่ง คือ ธาตุสี่ ดิน น้ำ ลม ไฟ ทั่วทั้งตรอกซอกทางสายต่าง ๆ คือ อาการของกายทุกส่วน พร้อมทั้งห้องน้ำ ครัวไฟ–ส่วนข้างในของร่างกายแห่งเมืองกายนครจัดเป็นโลกวิทู ความเห็นแจ้งในกายนครทั่วทั้งไตรโลกธาตุ ก็ได้ด้วย ยถาภูตญาณทัสสนะ ความเห็นตามเป็นจริงในกายทุกส่วน หมดความสงสัยในเรื่องของกายที่เรียกว่า รูปธรรม

ต่อไปนี้ จะอธิบายวิปัสสนาเกี่ยวกับ นามธรรม คือ เวทนา สัญญา สังขาร และ วิญญาณ นามธรรม

ทั้งสี่นี้เป็นส่วนหนึ่งของขันธ์ห้า แต่ละเอียดไปกว่ารูปขันธ์ คือ กาย ไม่สามารถมองเห็นด้วยตา แต่รู้ได้ทางใจ เวทนา คือ สิ่งที่จะต้องเสวยทางใจ สุขบ้าง ทุกข์บ้าง เฉยๆ บ้าง สัญญา คือ ความจำ เช่น จำชื่อ จำเสียง จำวัตถุสิ่งของ จำบาลีคาถา เป็นต้น สังขาร คือ ความคิด ความปรุง เช่น คิดดี คิดชั่ว คิดกลางๆ ไม่ดีไม่ชั่ว หรือปรุงอดีต อนาคต เป็นต้น และวิญญาณ ความรับรู้ คือ รับรู้ รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส และธรรมารมณ์ ในขณะที่สิ่งเหล่านี้มากระทบตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ นามธรรมทั้งสี่นี้เป็นอาการของใจ ออกมาจากใจ รู้ได้ที่ใจ และเป็นมายาของใจด้วย ถ้าใจยังไม่รอบคอบ จึงจัดว่าเป็นเครื่องปกปิดกำบังความจริงได้ด้วย การพิจารณานามธรรมทั้งสี่ ต้องพิจารณาด้วยปัญญา โดยทางไตรลักษณ์ล้วนๆ เพราะขันธ์เหล่านี้มีไตรลักษณ์ประจำตนทุกอาการที่เคลื่อนไหว แต่การพิจารณาในขันธ์ทั้งสี่นี้ ตามแต่จริตชอบในขันธ์ใด ไตรลักษณ์ใด หรือทั่วไปในขันธ์และไตรลักษณ์นั้นๆ จงพิจารณาตามจริตชอบในขันธ์และไตรลักษณ์นั้นๆ

เพราะขันธ์และไตรลักษณ์หนึ่งๆ เป็นธรรมเกี่ยวโยงถึงกัน จะพิจารณาเพียงขันธ์หรือไตรลักษณ์เดียว ก็เป็นเหตุจะให้ความเข้าใจหยั่งทราบไปในขันธ์และไตรลักษณ์อื่นๆได้โดยสมบูรณ์ เช่นเดียวกับพิจารณาไปพร้อมๆกัน เพราะขันธ์และไตรลักษณ์เหล่านี้มีอริยสัจเป็นรั้วกั้นเขตแดนรับรองไว้แล้ว เช่นเดียวกับการรับประทานอาหารลงในที่แห่งเดียว ย่อมซึมซาบไปทั่วอวัยวะน้อยใหญ่ของร่างกาย ซึ่งเป็นส่วนใหญ่รับรองไว้แล้วฉะนั้น เพราะฉะนั้น ผู้ปฏิบัติจงตั้งสติและปัญญา ให้เข้าใกล้ชิดต่อนามธรรม คือขันธ์สี่นี้ ทุกขณะที่ขันธ์นั้นๆเคลื่อนไหว คือปรากฏขึ้นตั้งอยู่ และดับไป และไม่เที่ยงเป็นทุกข์ เป็นอนัตตาประจำตน ไม่มีเวลาหยุดยั้งตามความจริงของเขาซึ่งแสดงหรือประกาศตนอยู่อย่างนี้ ไม่มีเวลาสงบแม้แต่ขณะเดียว ทั้งภายใน ทั้งภายนอก ทั่วทั้งโลกธาตุ ประกาศเป็นเสียงเดียวกัน คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ปฏิเสธความหวังของสัตว์ พูดง่ายๆ ก็คือธรรมทั้งนี้ไม่มีเจ้าของ ประกาศตนอยู่อย่างอิสระเสรีตลอดกาล ใครหลงไปยึดเข้าก็พบแต่ความทุกข์

ด้วยความเหี่ยวแห้งใจ ตรอมใจ หนักเข้ากินอยู่หลับนอนไม่ได้น้ำตาไหล จนจะกลายเป็นแม่น้ำลำคลองไหลนองตลอดเวลา และตลอดอนันตกาลที่สัตว์ยังหลงข้องอยู่ ชี้ให้เห็นง่าย ๆ ขันธ์ทั้งห้าเป็นบ่อหลั่งน้ำตาของสัตว์ผู้ลุ่มหลงนั่นเอง การพิจารณาให้รู้ด้วยปัญญาชอบในขันธ์และสภาวธรรมทั้งหลาย ก็เพื่อจะประหยัดน้ำตาและตัดภพชาติให้น้อยลงหรือให้ขาดกระเด็นออกจากใจผู้เป็นเจ้าทุกข์ และให้ได้รับความสุขอย่างสมบูรณ์นั่นเอง

สภาวธรรม มีขันธ์เป็นต้นนี้ จะเป็นพิษสำหรับผู้ยังลุ่มหลง ส่วนผู้รู้เท่าทันขันธ์และสภาวธรรมทั้งปวงแล้ว สิ่งทั้งนี้ไม่สามารถจะทำพิษอะไรได้ และท่านยังถือเอาประโยชน์จากสิ่งเหล่านี้ได้เท่าที่ควร เช่นเดียวกับขวากหนามที่มีอยู่ทั่วไป ใครไม่รู้ไปโดนเข้าก็เป็นอันตราย แต่ถ้ารู้ว่าเป็นหนามแล้ว นำไปทำรั้วบ้านหรือกั้นสิ่งปลูกสร้างก็ได้รับประโยชน์จากเขาเท่าที่ควรฉะนั้น เพราะฉะนั้น ผู้ปฏิบัติจงทำความแยบคายในขันธ์และสภาวธรรมด้วยดี สิ่งทั้งนี้เกิดดับอยู่

กับจิตทุกขณะ จงตามรู้ความเป็นไปของเขาด้วยปัญญา อย่างไรจะรอบคอบและรู้เท่าทัน จงถือเป็นภาระสำคัญประจำอิริยาบถอย่าได้ประมาทนอนใจธรรมเทศนาที่แสดงขึ้นจากขันธ์และสภาวธรรมทั่วไปในระยะนี้ จะปรากฏทางสติปัญญาไม่มีเวลาจบสิ้น และเทศน์ไม่มีจำนนทางสำนวนโวหาร ประกาศเรื่องไตรลักษณ์ประจำตัวตลอดเวลา ทั้งกลางวันกลางคืนยืนเดินนั่งนอน ทั้งเป็นระยะที่ปัญญาของเราควรแก่การฟังแล้ว เราจะได้ไตร่ตรองตามธรรมเทศนาของพระธรรมกถึกอย่างสุดซึ้งเช่นเดียวกัน ขั้นนี้นักปฏิบัติจะรู้สึกว่าเพลิดเพลินเต็มที่ ในการค้นคิดตามความจริงของขันธ์และสภาวธรรมที่ประกาศความจริงประจำตน แทบจะไม่มีเวลาหลับนอน เพราะอำนาจความเพียรในหลักธรรมชาติ ไม่ขาดวรรคขาดตอนโดยทางปัญญาสืบต่อในขันธ์และสภาวธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมชาติเช่นเดียวกัน ก็จะพบความจริงจากขันธ์และสภาวธรรม ประจักษ์ใจขึ้นมาด้วยปัญญาว่า แม้ขันธ์ทั้งมวลและสภาวธรรมทั่วไป ตลอดไตรโลกธาตุก็เป็น

ธรรมชาติธรรมดาของเขาอย่างนั้น ไม่ปรากฏสิ่งทั้งที่เป็นกิเลสตัณหาตามโมหนิยมแต่อย่างใด อุปมาเป็นหลักเทียบเคียง เช่น ของกลางที่ถูกโจรลักไปก็พลอยเป็นเรื่องราวไปตามโจร แต่เมื่อเจ้าหน้าที่ได้สืบสวนดูถ้วนถี่จนได้พยานหลักฐานเป็นที่พอใจแล้ว ของกลางจับได้ก็ส่งคืนเจ้าของเดิม หรือเก็บไว้ในสถานที่ควร ไม่มีโทษแต่อย่างใด เจ้าหน้าที่มิได้ติดใจในของกลาง ปัญหาเรื่องโทษก็ขึ้นอยู่กับโจร เจ้าหน้าที่จะต้องเกี่ยวข้องกับโจร และจับตัวไปสอบสวนตามกฎหมาย เมื่อได้ความตามพยานหลักฐานถูกต้องตามกฎหมายว่าเป็นความจริงแล้วก็ลงโทษผู้ต้องหาตามกฎหมาย และปล่อยตัวผู้ไม่มีความผิด และไม่มีส่วนเกี่ยวข้องออกไปเป็นอิสระเสรีตามเดิมฉันใด เรื่องอวิชชาจิตกับสภาวธรรมทั้งหลายก็ฉันนั้น ขันธ์และสภาวธรรมทั่วทั้งไตรโลกธาตุ ไม่มีความผิดและเป็นกิเลสบาปธรรมแต่อย่างใด แต่พลอยเป็นเรื่องไปด้วยเพราะจิตผู้ฝังอยู่ใต้อำนาจของอวิชชาไม่รู้ตัวว่าอวิชชาคือใคร อวิชชากับจิตจึงกลมกลืนเป็นอันเดียวกัน

เป็นจิตหลงไปทั้งดวง เที่ยวก่อเรื่องรัก เรื่องชัง ฝังไว้ตามธาตุขันธ์ คือ ตามรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ตามตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ และฝังรักฝังชังไว้ตาม รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ตลอดไตรโลกธาตุ เป็นสภาวะที่ถูกจับจองและรักชังยึดถือจากใจดวงลุ่มหลงนี้ทั้งสิ้น เพราะอำนาจความจับจองยึดถือเป็นเหตุ ใจอวิชชาดวงนี้ จึงเที่ยวเกิด แก่ เจ็บ ตาย หมุนเวียนไปได้ทุกกำเนิด ไม่ว่าสูง ต่ำ ดี ชั่ว ในภพทั้งสามนี้ แม้จะแยกกำเนิดของสัตว์ที่ต่างกันในภพนั้น ๆไว้มากเท่าไร ใจดวงอวิชชานี้ สามารถจะไปถือเอากำเนิดในภพนั้น ๆได้ ตามแต่ปัจจัยเครื่องหนุนของจิตดวงนี้ มีกำลังมากน้อย ดีชั่วเท่าไร ใจดวงนี้ต้องไปเกิดได้ตามโอกาสที่จะอำนวยสภาวะทั้งหลายที่ใจดวงนี้มีความเกี่ยวข้อง จึงกลายเป็นเรื่องผิดจากความจริงของตนไปโดยลำดับ เพราะอำนาจอวิชชาอันเดียวเท่านี้ จึงก่อเหตุร้ายป้ายสีไปทั่วไตรโลกธาตุ ให้แปรสภาพ คือ ธาตุล้วน ๆ ของเดิมไป เป็นสัตว์ เป็นบุคคล และเป็นความ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ตามโมหะ(อวิชชา)นิยม เมื่อทราบชัดด้วยปัญญา

ว่า ขันธ์ห้าและสภาวธรรมทั้งหลาย ไม่ใช่ตัวเรื่องและตัวก่อเรื่อง เป็นแต่พลอยมีเรื่องเพราะอวิชชาเป็นผู้เรืองอำนาจ บันดาลให้สภาวะทั้งหลายเป็นไปตามอย่างนี้แล้ว ปัญญาจึงตามค้นลงที่ต้นตอ คือ จิตดวงรู้ๆ อันเป็นบ่อเกิดของเรื่องทั้งหลายอย่างไม่หยุดยั้งตลอดอิริยาบถ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน โดยความไม่ไว้วางใจในความรู้อันนี้ เมื่อสติปัญญาที่ได้ฝึกซ้อมมาเป็นเวลานาน จนมีความสามารถเต็มที่ ได้แผ่วงล้อมและฟาดฟันเข้าไปตรงจุดใหญ่ คือ ผู้รู้ที่เต็มไปด้วยอวิชชาอย่างไม่รีรอต่อยุทธ์กันทางปัญญา เมื่ออวิชชาทนต่อดาบเพชร คือสติปัญญาไม่ไหว ก็ทลายลงจากจิต ที่เป็นแท่นบัลลังก์อันประเสริฐของอวิชชามาแต่กาลไหนๆ เมื่ออวิชชาถูกทำลายตายลงไปแล้วด้วยอำนาจ "มรรคญาณ" ซึ่งเป็นอาวุธทันสมัยเพียงขณะเดียวเท่านั้น ความจริงทั้งหลายที่ได้ถูกอวิชชากดขี่บังคับเอาไว้นานเป็นแสนกัปนับไม่ถ้วน ก็ได้ถูกเปิดเผยขึ้นมาเป็นของกลาง คือ เป็นความจริงล้วนๆ ทั้งสิ้น ธรรมที่ไม่เคยรู้ได้ปรากฏขึ้นมาในวาระสุดท้ายว่า "ยถาภูตญาณทัสสนะ" เป็นความรู้เห็นตามเป็นจริง

ในสภาวธรรมทั้งหลายอย่างเปิดเผยไม่มีอะไรปิดบังแม้แต่น้อย เมื่ออวิชชาเจ้าผู้ครองวัฏฏะตายไปแล้วด้วยอาวุธ คือ ปัญญาญาณ พระนิพพานจะทนต่อความเปิดเผยของผู้ทำจริง รู้จริง เห็นจริงไปไม่ได้ แม้สภาวธรรมทั้งหลาย นับแต่ขันธ์ห้าอายตนะภายในภายนอก ทั่วทั้งไตรโลกธาตุ ก็ได้เป็นธรรมเปิดเผยตามความจริงของตน จึงไม่ปรากฏว่าจะมีอะไรที่เป็นข้าศึกแก่ใจต่อไปอีก นอกจากจะปฏิบัติขันธ์ห้าพอให้ถึงกาลอันควรอยู่ควรไปของเขาเท่านั้น ก็ไม่เห็นมีอะไร เรื่องทั้งหมดก็มีอวิชชา คือ ความรู้โกหกอันเดียวเท่านั้น เที่ยวรังแก และกีดขวางต่อสภาวะให้เปลี่ยนไปจากความจริงของตน อวิชชาอันเดียวดับเท่านั้น โลกคือสภาวะทั่ว ๆ ไปก็กลายเป็นปกติธรรมดา ไม่มีใครจะไปตำหนิติชมให้เขาเป็นอย่างไรต่อไปอีกแล้ว เช่นเดียวกับมหาโจรผู้ลือนามได้ถูกเจ้าหน้าที่ฆ่าตายแล้ว ชาวเมืองพากันอยู่สบายหายความระวังภัยจากโจรฉะนั้น ใจทรงยถาภูตญาณทัสสนะ คือความรู้เห็นตามเป็นจริงในสภาวธรรมทั้งหลายอย่างสมบูรณ์ และเป็นความรู้ที่สม่ำเสมอไม่ลำเอียงตลอด

กาล นับแต่วันอวิชชาได้ขาดกระเด็นไปจากใจแล้ว ใจย่อมมีอิสระเสรีในการนึกคิดไตร่ตรองรู้เห็นในสภาวธรรมที่เกี่ยวกับใจได้อย่างสมบูรณ์ ตา หู จมูก ฯลฯ และรูป เสียง กลิ่น รส ฯลฯ ก็กลายเป็นอิสระเสรีในสภาพของเขาไปตามๆ กัน ไม่ถูกกดขี่บังคับและส่งเสริมใดๆ จากใจ เช่นเคยเป็นมา ทั้งนี้ เนื่องจากใจเป็นธรรม มีความเสมอภาค และให้ความเสมอภาคแก่สิ่งทั้งปวง จึงหมดศัตรูต่อกันเพียงเท่านี้

เป็นอันว่าจิตกับสภาวธรรมทั้งหลายในไตรโลกธาตุได้ประกาศสันติความสงบต่อกันลงในสัจจะความจริงด้วยกันอย่างสมบูรณ์ ภาระของจิตและเรื่องวิปัสสนาของนามธรรมที่เกี่ยวกับจิต จึงขอยุติลงเพียงเท่านี้

ฉะนั้น จึงขออภัยโทษเผดียงท่านนักปฏิบัติทั้งหลาย เพื่อกำจัดกิเลสด้วยธรรมของพระพุทธเจ้า จงเห็นธรรมในคัมภีร์ทุกๆ คัมภีร์ ชี้ตรงเข้ามาหากิเลสและธรรมในตัวของเรา อย่าเห็นว่ากิเลสและธรรมมีนอกไปจากตัวเรา โดยไปซุ่มซ่อนอยู่ในที่ใดที่หนึ่ง ผู้ใดมีโอปนยิกธรรมประจำใจ ผู้นั้นจะเอา

ตัวรอดได้ เพราะศาสนธรรมสอนเพื่อผู้ฟังให้โอปน-
ยิกะ คือ น้อมเข้ามาสู่ตัวทั้งนั้น และอย่าพึงเห็นว่า
ศาสนธรรมของพระพุทธเจ้า เป็นอดีต อนาคต โดย
ไปอยู่กับคนที่ล่วงลับไปแล้ว และไปอยู่กับคนที่ยังไม่
เกิด จงทราบว่า พระพุทธเจ้าไม่ได้สอนคนตายแล้ว
และไม่สอนคนที่ยังไม่เกิด จงเห็นว่าพระองค์สอนคน
เป็น คือ ยังมีชีวิตอยู่เช่นพวกเราทั้งหลาย สมกับ
พระพุทธศาสนาเป็นปัจจุบันทันสมัยตลอดกาล

ขอความสวัสดีมงคล จงมีแด่ท่านผู้อ่านผู้ฟัง
ทั้งหลายโดยทั่วหน้ากันเถิดฯ

สวัสดี

วัตถุภายนอกมิใช่เป็นสิ่งที่เราจะนำติดตัวไปด้วยได้ ถ้าเราไม่ทิ้งมันไป มันก็ทิ้งเราไปวันหนึ่ง

ท่านอาจารย์ ลี ธมฺมธโร

พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์ ถนนพระสุเมรุ โทร. 2816533
น.ส. ลัดดาวัลย์ วรพิทักษานนท์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. 2522